

Живот, простор, зграде – формула за 21. век

Да би градови били органски, мора се развијати окружење у висини очију и тек онда прећи на солитере и птичју перспективу

Једини успешан приступ у планирању градова који су по мери човека јесте онај у ком су полазне тачке градски живот и градски простор. То је најважнији – и најтежи – корак и не може се оставити за касније фазе процеса. Ако треба да постоји ред, онда се мора почети од висине очију, а завршити на птичјој перспективи...

Историја урбаног развоја нам открива како су се прва насеља развила дуж путева, стаза и пијаци. Трговци су постављали шаторе и штандове дуж најпопуларнијих путева да би пролазницима нудили своје производе. Касније су шатори и штандови замењени трајнијим објектима, док су се градови, са кућама, улицама и трговима, постепено развијали. Оригинални путеви и пијаци, који су били полазна тачка за развој града, оставили су траг у многим савременим градовима. Ови стари, органски градови приповедају причу о свом развоју, који је текао од људског окружења у висини очију ка сложенијим структурама.

Планирање је поштовало начело „живот – простор – зграде“ у подручјима у којима је било неопходно изградити нове градове, рецимо у грчким и римским колонијама и у плански грађеним средњовековним градовима какав је Монпазе (1283) на југу Француске. И каснијих година је ово начело утицало на урбанистичко планирање.

Витким кулама против ветра

У градовима из периода ренесансе и барока полазна тачка у планирању је углавном био градски простор, а иста начела се могу наћи у многим плански грађеним колонијалним градовима у Северној и Јужној Америци, као што су Филадельфија у Пенсилванији (1681) и Савана у Џорџији (1733) у САД... Чак и касније, на пример у периоду Берлахеовог пројекта урбаног развоја у централном делу Амстердама (1917), заједнички градски простор представљао је полазну тачку у планирању града.

Рани пројекти Ралфа Ерскина у Шведској послужили су као инспирација за два занимљива новија насеља, која представљају пример тога колико потенцијала са собом носи планирање засновано на начелу „живот – простор – зграде“.

Скарпнек је ново урбано подручје које је грађено од 1981. до 1986. године јужно од Стокхолма. У њему станује око 10.000 становника. Урбанистички план овог подручја представља раскид са вишестолетном праксом у региону која се фокусира на изградњу зграда између саобраћајних система. Уместо тога, овај план предвиђа обим, положај и димензије заједничког простора у новом урбаном подручју и даје смернице о положају и дизајну будућих зграда.

Урбани комплекс Бо01 у Малмеу у Шведској (2001) грађен је на основу сличних начела. Професор Клас Там развио је овај урбанистички план на основу искуства са Скарпнеком и неколико других пројеката Ралфа Ерскина. Бо01 је такође пример темељног рада на градском простору који се фокусира на пропорције просторних секвенци и заштиту од климатских прилика тако што високе зграде представљају заклон за ниже зграде. Пажња је посвећена и томе да се обезбеди разноликост па је рад на овом пројекту поверен већем броју извођача и архитеката.

Као резултат свега тога имамо насеље са необично много квалитета који су га и учинили веома популарним стамбеним подручјем, али и градском и регионалном туристичком дестинацијом.

Благе ивице у стамбеним улицама једно су од визионарских „зелених“ начела у планирању градова која су коришћена у Вобану (1993–2006), новом делу града Фрајбурга на југу Немачке

Ово стамбено подручје саграђено је за потребе националне изложбе стамбеног простора „Бо01“, која је одржана 2001. године у Малмеу у Шведској. Пажљиво су разматрани градски простор, видичи и климатски услови пре него што су архитекте позване да попуне грађевинске парцеле. Резултат оваквог рада је урбано подручје које необично добро функционише

нацијом. Бо01 представља добро место за живот јер су туристичке атракције, простори на обали и локални отворени простори пажљиво раздвојени. Има довољно места за све...

Према томе, примена редоследа „живот, простор, зграде“ може да се прати кроз урбану историју све донедавно, до почетка модерничког периода, у ком су зграде, уместо живота и простора, доспеле у центар пажње.

У периоду кад је синдром Бразилије доминирао у урбанистичком планирању, срећом је било и неколико изолованих случајева градских округа и насеља који су грађени у складу са све три размере па је и резултат такве градње пажљиво осмишљена целина. Архитекта Ралф Ерскин приказао је многе предности истовременог рада са малом и осталим размерама, о чему, на пример, сведоче пројекти које је радио у Шведској – Тибро (1956–1959), Ландскруна (1970), Сандвикен (1973–1978), и у Великој Британији – Њукасл на Тајну (1973–1978).

У висини очију куће у низу имају много квалитета и тако добро функционишу да највећи број архитеката и њихових породица овде живи (Копенхаген, Данска)

У истом духу, након 1979. године, присталице покрета новог урбанизма су се трудиле да утврде начела развоја која пажљиво интегрису малу размеру...

У последњих неколико година, град Ванкувер се на адекватан начин позабавио различитим размерама града служећи се комбинованим поступком. Обиман пројекат урбаног развоја дуж градске обале морао је да задовољи два кључна услова: велику густину градње и висок ниво квалитета на улицама у новим урбаним подручјима. Проблем који се састојао у томе да се обезбеди и довољно квадратних метара

и добар квалитет простора у висини очију решен је пажљивим планирањем насеља на два нивоа. Нижи ниво обухвата два до четири спрата и има облик платоа који прати линију зграда дуж градских улица. Изнад тог платоа издижу се густо грађени солитери који су увучени у односу на улицу тако да не утичу на видик пешака. Солитери су пројектовани као витке куле да не би заклањали поглед на море који се пружа из

Нови град Алмере (1976–1986) у близини Амстердама у Холандији карактерише велики број уских зграда које су вертикално интегрисане са стамбеним јединицама систематски постављеним изнад активних партера

зграда које се налазе иза, као и да би се смањило добро познат утицај ветра и сенке на улицама подно њих. Све у свему, ово насеље са платоима у Ванкуверу илустрјује занимљив нови правац који комбинује велику и малу размеру на истом месту. Нова градња у Ванкуверу представља инспиративан допринос дебати и сновима о стварању градова који су предивни у висини очију иако су густо грађени.

Дакле, свуда у свету можемо наћи занимљиве примере пројеката који успешно комбинују велику густину градње и бригу за људско окружење. Постизање равнотеже је од пресудног значаја за стварање живих, безбедних, одрживих и здравих градова...

Гушење партера

Питање како обезбедити изврсне градове у висини очију треба посматрати као важан изазов у архитектури и посветити му много више пажње него што се то сада чини. Не тако давно, она је посебно водила рачуна о дизајну партера користећи много мању и детаљнију размеру на границама између зграда и градског простора. И шетња по граду је представљала богато,

Пола века уређује јавни простор

Јан Гел

„Политика“ сваког другог понедељка објављује делове књиге „Градови за људе“, данског архитекта Јана Гела који дуже од пола века прати и анализира развој градова. Гел је побољшао јавне просторе Копенхагена, Стокхолма, Ротердама, Лондона, Амана, Мелбурна, Сиднеја, Сан Франсиско, Сијетла, Њујорка, Муската... Књигу „Градови за људе“ на српском језику објавио је ПАЛГО центар.

интензивно и разноврсно чулно искуство захваљујући посебној бризи коју су архитекте посветиле партеру.

Модернизам је наметнуо нове идеале. Зграде су обично грађене од истоврсних материјала и са истом количином детаља од приземља до самог врха. Постављане су директно уз ивице тротоара, одакле се издизало пет, десет или чак четрдесет спратова. Сада када смо свесни последица овог механичког рада на градским објектима, дошло је време да ситуација са партерима поново дође на дневни ред.

Потреба да градови буду изврсни у висини очију, са високим зградама које се налазе изнад осталих, намеће потребу да се поново открије архитектура партера као посебна дисциплина...

Живот у граду проучаван је у урбаним конгломератима различитих величина, од малих градова у провинцији до великих градова као што су Лондон (2004) и Њујорк (2007–2009). Списак градова у којима су у последње две деценије коришћене ове методе указује на разлике у географији и култури: у Европи (Осло, Норвешка; Стокхолм, Шведска; Рига, Летонија; и Ротердам, Холандија), Африци (Кејптаун, Јужноафричка Република), на Блиском истоку (Аман, Јордан), у Аустралији (Перт, Аделејд, Мелбурн, Сиднеј и Бризбејн), на Новом Зеланду (Велингтон и Крајстчерч) и у Северној Америци (Сијетл, Вашингтон и Сан Франциско, Калифорнија)...

Методе које се примењују за проучавање градског живота развијале су се и постепено побољшавале. У многим градовима су се из покушаја да се систематизују информације о градском животу развиле фиксне процедуре, уз редовно проучавање развоја градског живота као полазне тачке за дискусије о градској политици, као и за постављање циљева. После много година занемаривања, за рад са људском димензијом у градској политици напоком постоје адекватна средства и пракса који могу бити од помоћи.

Као што искуства стечена приликом планирања нових насеља истичу потребу да се живот, простор и зграде разматрају тим редоследом, тако искуства из постојећих градова и урбаних подручја указују на то да градски живот мора постати видљив и мора добити приоритет у процесу планирања.

„Прво живот, затим простор, а тек онда зграде“ представља универзални захтев за процес планирања у 21. веку.

Приредила Далиборка Мучибабић

Крај